LONDA

PARADIGM INITIATIVE

2021

Ripoti ya Tanzania Haki za Dijitali na Ujumuishaji

LONDA

RIPOTI YA TANZANIA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative
374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria
Email: media@paradigmhq.org
www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Mei 2022

Ripoti iliyotolewa na Zaina Foundation
Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndong'mo, Hlengiwe Dube, Margaret Nyambura Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.
Ukurasa wa jalada uliofanywa na Kenneth Oyeniyi
Iliyoundwa na Luce Concepts
Picha na Pexels

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2022 Paradigm Initiative

BY NC SA

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

JEDWALI LA YALIYOMO

01
UFUPISHO

02
UTANGULIZI

03
UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA NA KIMATAIFA

04
ATHARI ZA KANUNI ZA COVID-19 KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

05
UHURU WA KUJIELEZA MTANDAONI

UHURU WA VYOMBO VYA HABARI MTANDAONI

06
FARAGHA, VITAMBULISHO VYA DIJITALI NA UFUATILIAJI

06
UPATIKANAJI WA HABARI

07
MATAMSHI YA CHUKI, TAARIFA POTOFU NA KASHFA YA JINAI

08
KUTENGWA KWA KIDIJITALI NCHINI TANZANIA NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA BINADAMU

MIUNDOMBINU YA KIDIJITALI NA VIPAUMBELE VYA TEHAMA

09
AKILI BANDIA NA MKAKATI WA KITAIFA

JINSIA NA TEHAMA

10
HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

LONDA

RIPOTI YA TANZANIA HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

UFUPISHO

Mafuta ya demokrasia ni uhuru wa kujieleza. Ripoti hii inachunguza haki za mtandao katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 2021. Msisitizo uko kwenye mtandao uhuru wa kujieleza, uhuru wa kujumuika na kukusanyika mtandaoni, ufikiaji wa habari mtandaoni, na athari za COVID-19 katika kutumia haki hizi. Zaidi ya hayo, ripoti inaangazia hali ya haki za kidijitali, mfumo wa kisheria wa haki za kidijitali katika ngazi ya kimataifa, kikanda na kitaifa, ambapo Tanzania imetia saini.

Lengo kuu limeangazia athari za kanuni za COVID-19 kuhusu haki na ushirikishwaji wa kidijitali, uhuru wa kujieleza mtandaoni, uhuru wa vyombo vya habari mtandaoni, faragha, kitambulisho kidijitali na udakuzi, ufikiaji wa taarifa mtandaoni, matamshi ya chuki, taarifa potofu na kashfa ya jinai, kutengwa kidijitali katika Tanzania na athari zake kwa haki za binadamu, miundombinu ya kidijitali na kuweka vipaumbele vya TEHAMA, Akili Bandia (AI) na mkakati wa kitaifa pamoja na jinsia na TEHAMA. Mapendekezo muhimu ni pamoja na kutetea marekebisho ya sheria zote kandamizi ambazo zinaathiri vibaya kufurahia haki za kidijitali katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

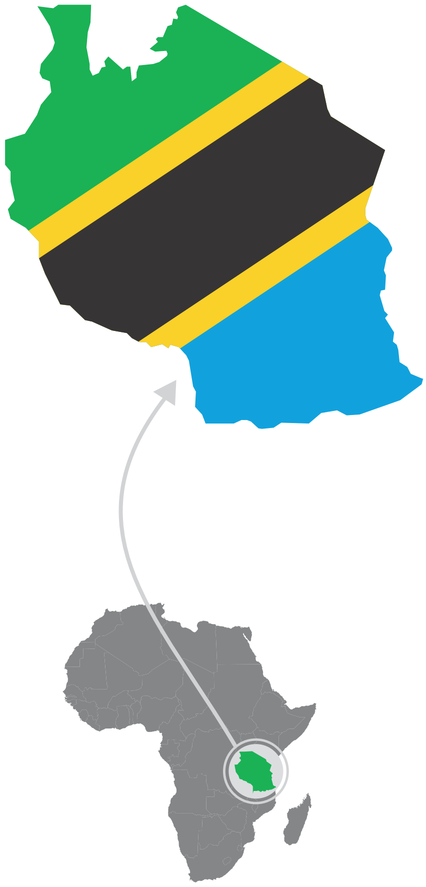

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAI YA NCHI YA TANZANIA

Tanzania ni nchi ya Afrika Mashariki yenye wakazi milioni 57.6, hii ni kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu ya Tanzania.[1] Kwa mujibu wa Trading Economics, Pato la Taifa kwa kila mtu nchini Tanzania lilirekodiwa kwa mara ya mwisho kuwa dola za Marekani 976.16 mwaka 2020. Pato la Taifa kwa kila mtu nchini Tanzania ni sawa na asilimia 8 ya wastani wa dunia.[2] Mwaka 2003, Tanzania ilitambua maendeleo ya sekta ya TEHAMA na nafasi yake katika ukuaji wa uchumi wa nchi kwa kutunga Sera ya Taifa ya TEHAMA ya mwaka 2003 yenye dhamira ya jumla. *"Kuimarisha ukuaji wa uchumi wa taifa zima na maendeleo ya kijamii kwa kuhimiza shughuli za TEHAMA zenye manufaa katika sekta zote kwa kutoa mfumo mzuri wa uwekezaji katika kujenga uwezo na kukuza ushirikiano wa tabaka mbalimbali na kubadilishana maarifa ndani na nje ya nchi."* Nchi inapiga hatua nzuri katika kutumia TEHAMA katika sekta zake. Kwa mfano, mwezi Desemba 2020 serikali iliunda Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari ambayo imepewa jukumu la kuiendeleza Tanzania kupitia Mapinduzi ya Nne ya Viwanda (4IR) ambayo yanajulikana kama uchumi wa kidijitali.

PATO LA TAIFA KWA KILA MTU NCHINI TANZANIA NI SAWA NA ASILIMIA

8%

YA WASTANI WA DUNIA.

Zaidi ya hayo, serikali imeunda mfumo ambao wateja wanaweza kulipia huduma za umma kupitia kadi, mtandao benki na uhamisho wa pesa kwa simu. Mfumo huo unaitwa Government Electronic Payment Gateway (GePG).

1. 2021 (URT). 2020 Tanzania in Figures. National Bureau of Statistics. Ministry of Finance and Planning. https://www.nbs.go.tz/nbs/takwimu/references/2020_Tanzania_in_Figure_English.pdf
2. https://tradingeconomics.com/tanzania/gdp-per-capita (Accessed on 23/2/2022)

GOVERNMENT ELECTRONIC PAYMENT GATEWAY (GEPG).

Licha ya maendeleo ya TEHAMA nchini, changamoto bado zilishuhudiwa katika sekta hii. Kwa miaka mitano iliyopita, Tanzania ilikuwa chini ya utawala wa Hayati Rais John Pombe Joseph Magufuli. Katika kipindi chake, ukiukwaji mwingi wa haki za kidijitali umeripotiwa ikiwa ni pamoja na kupungua kwa nafasi za raia, ukiukwaji wa uhuru wa kujieleza, kusimamishwa kwa vyombo vya habari vya mtandaoni, vitisho na kukamatwa kwa watumiaji wa mtandao, udakuzi na faragha ya data, kuvuruga kwa mtandao, kuenea kwa sheria na kanuni zinazokiuka haki za kidijitali n.k.Hata hivyo, kuna matumaini mapya kwa utawala mpya wa Rais Samia Suluhu Hassan baada ya kumuagiza Waziri wa Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari kurejesha TV na magazeti ya mtandaoni yaliyofungiwa kwa sharti la kuzingatia sheria za Nchi.[3]

UZINGATIAJI MIFUMO YA KIKANDA NA KIMATAIFA

Tanzania imetia saini mikataba mbalimbali ya kimataifa na kikanda ya haki za binadamu. Hizi ni pamoja na Azimio la Kimataifa la Haki za Kibinadamu (UDHR) ambalo linatoa chini ya Kifungu cha 19 kwamba *"Kila mtu ana haki ya uhuru wa maoni na kujieleza; haki hii inajumuisha uhuru wa kuwa na maoni bila kuingiliwa, na kutafuta, kupokea na kutoa habari na mawazo kupitia vyombo vya habari vyovyote bila kujali mipaka"* na Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR). Kifungu cha 19 cha ICCPR kinatoa uhuru wa kujieleza.

Katika ngazi ya kikanda, Tanzania imeridhia Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu (ACHPR).[4] Kifungu cha 9 cha ACHPR kinatoa haki za uhuru wa kujieleza na kupata habari, kikisema kila mtu atakuwa na haki ya kupokea habari, na pia *"haki ya kutoa na kusambaza maoni yake ndani ya sheria."*[5] Mnamo 2016, Tume ya Afrika ilipitisha Azimio kuhusu Haki ya Uhuru wa Habari na Kujieleza kwenye Mtandao ambapo ilitambua kuwa faragha mtandaoni ni muhimu. kwa ajili ya utekelezaji wa haki ya uhuru wa kujieleza na kuwa na maoni bila kuingiliwa na haki ya uhuru wa kukusanyika na kujumuika kwa amani.[6]

Tanzania imejumuisha vipengele vinavyohusu uhuru wa kujieleza, faragha na usalama wa mtu binafsi pamoja na uhuru wa kujumuika katika Katiba yake ya mwaka 1977 chini ya Ibara ya 16, 18 na 20.

> ***Tanzania imetia saini mikataba mbalimbali ya kimataifa na kikanda ya haki za binadamu.***

3. https://www.malunde.com/2021/04/Samia-Uhuru-Habari.html (Accessed 11/3/2022)
4. Https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49
5. https://www.ohchr.org/en/issues/freedomopinion/pages/standards.aspx (Accessed 26/7/2021)
6. Centre for Human Rights MOOC (2021): The Right to Privacy in the Digital Age in Africa. Module 2; Overview of Legal Framework on Privacy

ATHARI ZA KANUNI ZA COVID-19 KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

Kufikia Januari 19, 2022, Tanzania iliripoti jumla ya visa 32,393 vilivyothibitishwa vya COVID-19. Nchi ilianza tu kutoa data kuhusu ugonjwa huo mnamo Julai 2021, baada ya kukataa kuenea kwa janga hilo katika eneo lake kwa zaidi ya mwaka mmoja.[7] Televisheni ya Mtandaoni na vyombo vingine vya habari ambavyo hapo awali vilisimamishwa kwa kuchapisha maudhui ya kupotosha ambayo yalikiuka viwango vya kitaaluma kinyume na Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Kanuni za Maudhui ya Mtandaoni za 2020) zinazojulikana kama Kanuni za Maudhui ya Mtandaoni za EPOCA zilirejeshwa baada ya kutangazwa kwa rais wa sasa na masharti ya kufuata sheria za nchi.[8] Hata hivyo, bado kuna changamoto kwani sheria zilezile (EPOCA Online Content Regulations of 2020, Cybercrimes Act No 14 of 2015 and Media Service No. 12 of 2016) bado zinafanya kazi nchini bila marekebisho yoyote. Sheria zilizotajwa hapo juu zilikosolewa kuwa zinakiuka haki za kidijitali pamoja na Katiba ya Tanzania.

Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Kanuni za Maudhui ya Mtandaoni za 2020) imeanzisha mahitaji mapya ya kisheria kwa wanablogu, watumiaji wa mtandao na vyombo vya habari vya mtandaoni. Baadhi ya mahitaji haya ya kisheria yanatishia haki za uhuru wa kujieleza mtandaoni, uhuru wa kukusanyika na kujumuika mtandaoni na pia haki ya faragha. Kwa mfano, Kanuni ya 4 inayotoa *"mtu hatatoa huduma za maudhui mtandaoni bila kupata leseni kutoka kwa Mamlaka"*. Hata hivyo, mchakato wa kupata leseni hizi ni mchakato mrefu na unamtaka mtu huyo kulipa baadhi ya kodi kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA). Kwa hiyo, kanuni hii inazuia uhuru wa kujieleza nchini. Kanuni hiyo pia inazuia uigizaji, ambapo Kanuni ya 10 inatoa kwamba *"mtoa huduma yeyote mkuu wa maudhui aliye na leseni ya wilaya au mkoa hataigiza maudhui kwa kutumia jukwaa la mtandaoni"*. Zaidi ya hayo, Kanuni zinazuia matumizi ya VPN kwa kuwa Kanuni ya 16 hutoa *"(1) Mtu hatachapisha maudhui yoyote yaliyopigwa marufuku kama ilivyoainishwa katika Jedwali la Tatu. (2) Mtu hatatoa, kumiliki au kusambaza teknolojia, programu, maombi au kitu kingine chochote kinachohusiana ambacho kinaruhusu au kusaidia watumiaji kupata maudhui yaliyopigwa marufuku"*. Zaidi ya hayo, Kanuni hiyo pia inakiuka haki ya faragha kwa kuwalazimisha watoa huduma za mikahawa ya mtandao, yaani internet café, kusakinisha kamera za uchunguzi ili kurekodi na kuweka kumbukumbu za shughuli ndani ya mgahawa.[9]

7. https://www.statista.com/statistics/1258560/confirmed-covid-19-cases-in-tanzania/ (Accessed 23/2/2022)
8. https://ipi.media/new-tanzania-president-to-lift-ban-on-media-organizations/ (Accessed 11/3/2022)
9. Regulation 13 (1) (d)

UHURU WA KUJIELEZA MTANDAONI

Kwa mujibu wa kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandaoni, *"mtu yeyote anayechapisha taarifa au data iliyowasilishwa kwa picha, maandishi, ishara au aina yoyote katika mfumo wa kompyuta huku akijua kuwa taarifa hizo au data hizo ni za uongo, za udanganyifu, za kupotosha au zisizo sahihi, na kwa nia ya kukashifu, kutisha, matusi, au vinginevyo kudanganya au kupotosha umma au kutangaza kutenda kosa, anatenda kosa, akitiwa hatiani atawajibika kulipa faini isiyopungua shilingi milioni tano au kifungo kisichopungua miaka mitatu au vyote kwa pamoja."*

Kanuni ya 14 ya Kanuni ya Maudhui ya Mtandaoni ya 2020 inaeleza kwamba *"kila anayejisajili na mtumiaji wa maudhui ya mtandaoni atawajibika na kuwajibika kwa taarifa anazochapisha kwenye mijadala ya mtandaoni, mitandao ya kijamii, blogu na vyombo vingine vya habari vinavyohusiana"*

Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilikuwa vinatumiwa na Mamlaka kuwakamata watumiaji wa mtandao waliovikiuka. Kwa mfano, Watanzania walianza kubashiri kuhusu afya ya Rais John Magufuli na alipo Machi 2021.[10] Raia wengi wa Tanzania waliingia kwenye mitandao ya kijamii wakiwa na maswali na mahangaiko yao. Katika kujibu hilo, serikali ilitoa vitisho vya kukamatwa kwa watu wengi kwa mtu yeyote ambaye alitumia mitandao ya kijamii kutoa taarifa za uongo kuhusu Rais. Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 ya Tanzania na Kanuni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Mtandaoni) za 2020 zilipitishwa haraka na mamlaka ili kuwakamata na kuwaweka kizuizini wale waliokiuka kanuni zake.[11] Mwezi huo huo Innocent Bashungwa, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo wa Tanzania, alitoa onyo hasa kwa vyombo vya habari kuacha kueneza *"uvumi"* kuhusu alipo Magufuli, ambaye alikuwa hajaonekana hadharani tangu Februari 27 2021.[12]

UHURU WA VYOMBO VYA HABARI MTANDAONI

Mnamo 2021, majarida mawili na vyombo viwili vya habari vilisimamishwa nchini Tanzania. Gazeti la Uhuru linalomilikiwa na Chama cha Mapinduzi (CCM) lilifungiwa kwa muda wa mwezi mmoja kuanzia tarehe 11 Agosti 2021 kwa kuchapisha kile kilichoitwa hadithi ya uongo iliyosema Rais Samia Suluhu Hassan hatagombea kiti cha urais mwaka 2025. Uhuru lilisemekana kukiuka viwango vya taaluma na kukiuka vipengele vya Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari Tanzania.[13]

Tarehe 6 Septemba 2021 gazeti la Raia Mwema lilifungiwa kwa siku 30 na kushtakiwa kwa kuchapisha uongo kuhusu hali ya kisiasa nchini Tanzania.[14] Wasafi Tv ilifungiwa kwa miezi sita kuanzia Januari hadi Juni 2021 kutokana na kurusha moja kwa moja maudhui ya wasanii walio uchi. Pia kipindi cha Jahazi cha Clouds FM kilisimamishwa kwa siku 14 kutokana na maudhui ya utangazaji kutumia lugha ya matusi.[15] Matukio hayo yote yanaendelea kuwanyima Watanzania uhuru wa kujieleza, jambo ambalo ni dhahiri linakiuka mikataba ya kimataifa ambayo Tanzania imetia saini.

> ***Kila anayejisajili na mtumiaji wa maudhui ya mtandaoni atawajibika na kuwajibika kwa taarifa anazochapisha kwenye mijadala ya mtandaoni, mitandao ya kijamii, blogu na vyombo vingine vya habari vinavyohusiana.***

10. Https://www.nytimes.com/2021/03/11/world/africa/magufuli-tanzania-president-covid-19.html
11. Https://www.bbc.com/news/world-africa-56405313
12. Https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-03-09/tanzanian-opposition-leader-questions-president-s-whereabouts
13. https://www.voanews.com/a/africa_tanzania-suspends-second-newspaper-less-month/6219286.html (Accessed 23/2/2022)
14. https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/government-slaps-raia-mwema-with-a-30-day-ban-3538632
15. https://nairobinews.nation.africa/wasafi-tv-banned-in-tanzania-for-six-months-video/ (Accessed 11/3/2022)

FARAGHA, VITAMBULISHO VYA DIJITALI NA UFUATILIAJI

Wasiwasi umeibuliwa nchini Tanzania kuhusu mamlaka makubwa na ya kupindukia yaliyopewa vyombo vya dola (polisi) kutafuta na kukamata ufichuzi wa data kwenye kompyuta bila miongozo inayoeleweka na ulinzi stahili. Kuingiliwa kwa uangalizi na uwajibikaji kwa uingiliaji wa mawasiliano, na vifungu vinavyoruhusu kuingilia bila kibali vinatia wasiwasi.[16] Nchini Tanzania, ili uvamizi kutokea, kibali au amri kutoka kwa afisa wa mahakama inahitajika ili kufanya ufuatiliaji na udakuzi wa mawasiliano. Walakini, hii sio kawaida, hata katika hali ambapo sheria inatoa kizuizi, maneno mapana na yasiyo wazi hutumiwa ambayo hayajafafanuliwa au wakati mwingine hati ya kukamata inaweza kutolewa kwa mdomo ambayo inatoa misingi ambayo uingiliaji wa mawasiliano unaweza kufanyika kwa urahisi nchini Tanzania.

Katika uvunjifu wa faragha, kifungu cha 31 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao Tanzania ya mwaka 2015 kinatoa mamlaka kwa ofisa polisi anayesimamia kituo kupekua na kukamata au kuidhinisha upekuzi na ukamataji wa vifaa vya mawasiliano au data katika kufanya uchunguzi bila kuwa na kibali. Kwenye bayometriki, haiwezekani kusajili SIM kadi isipokuwa maelezo ya kibayometriki yaliyokusanywa yathibitishwe dhidi ya hifadhidata ya Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA), ambayo yenyewe iliundwa chini ya Sheria ya Usajili na Utambulisho wa Watu.

Zaidi ya hayo, Kanuni za EPOCA pia zinakosolewa kwa kukiuka haki ya faragha kwa kuwataka watu wanaoendesha mikahawa ya mtandao kusimika kamera za uchunguzi kurekodi na kuhifadhi shughuli ndani ya migahawa.[17] Utoaji huo huo unahitaji usajili wa wateja wote wa mikahawa ya mtandao, ambao wanatakiwa kuwa na kitambulisho cha taifa. Tanzania haina sheria maalum kuhusu ulinzi wa data. Hata hivyo, hivi karibuni;i Waziri wa Habari, Mawasiliano na Teknolojia, Mhe. Waziri Nape Nauye (Mb) alisema, *"Kuna mchakato unaendelea wa kutunga sheria ya ulinzi wa takwimu na baadhi ya mambo yatashughulikiwa ndani ya sheria"*.

UPATIKANAJI WA HABARI

Tanzania inaendelea kutumia uhalali wa kiimla kama njia isiyo ya moja kwa moja ya kuzuia watu kupata na kushiriki maudhui mtandaoni, kutokana na mabunge dhaifu, na kuhitaji taratibu ndefu kufuatwa wakati wa kupata taarifa kwa matumizi ya umma na faini kubwa zinazohimizwa na kuharamisha uhuru wa kujieleza.[18] Licha ya ukweli kwamba Tanzania ni nchi iliyotia saini na imeridhia hati za kimataifa na kikanda kama ahadi ya kuzingatia haki ya kutafuta, kupokea na kusambaza habari[19] kuwa na sheria zinazokataza watu wake kufurahia haki hiyo hiyo ambayo imeainishwa kwenye katiba ni kinyume cha katiba. Kwa mfano, Kanuni ya 4 ya EPOCA inaweka sharti la lazima kwa kila mtu ambaye anataka kutoa maudhui ya mtandaoni ili kupata leseni kutoka kwa TCRA, kushindwa kwake kutamvutia faini akipatikana na hatia. Kifungu hiki kinazuia watu kupokea na kusambaza habari mtandaoni, kinyume na Katiba. Mwaka 2020 na 2021 vyombo vya habari/chaneli na majarida mbalimbali ya mtandaoni yalitozwa faini na mengine kusimamishwa kazi kwa kushindwa kuzingatia masharti haya. Kwa mfano, kufungiwa kwa chaneli ya Youtube ya Shule na Uongozi ya Humphrey Polepole.[20] Vile vile, sheria inawaadhibu maafisa wanaotoa taarifa isivyofaa kwa vifungo, lakini hakuna adhabu za wazi kwa wale wanaozuia taarifa isivyofaa. Kwa hiyo, kusimamishwa kwa vyombo hivi vya habari

16. Https://bti-project.org/en/reports/country-report/TZA
17. Rule 13 (1) (d) of the Electronic and Postal Communications (Online Content) Reguations, 2020
18. https://www.article19.org/resources/tanzania-repeal-entire-online-regulations-2020/
19. Article 18 (b) of the Constitution of United Republic of Tanzania
20. https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/tcra-suspends-shule-ya-uongozi-on-polepole-s-online-tv--3656362#:~:text=Dar%20es%20Salaam.,regulations%20in%20broadcasting%20online%20content. (Accessed 17/3/22)

kulisababisha upatikanaji mdogo wa habari.

Zaidi ya hayo, gharama ya vifurushi vya intaneti kwa mwaka wa 2021 imeongezeka kwa kiasi kikubwa. Hii inazuia kufurahia haki ya kupata taarifa. Ingawa takwimu bado zinaonyesha kuwa Tanzania ina vifurushi vya data vya bei nafuu zaidi kuzipiku nchi zingine zilizopo Afrika Mashariki. Nchi ya Sudan - yenye wakazi zaidi ya milioni 45 na angalau watumiaji milioni 13 wa mtandao - iko sawa na Italia ($0.27), lakini inazifuata Israel ($0.05), Kyrgyzstan ($0.15) na Fiji ($0.19) katika viwango vya kimataifa. Nchi za Afrika zinazotoza watumiaji wa intaneti ya simu chini ya dola moja kuvinjari wavuti na kuendesha programu za simu ni Ghana ($0.66), Libya ($0.74), Tanzania ($0.75), Mauritius ($0.75), Nigeria ($0.88), Cameroon ($0.90) na Senegal ($0.94).[21]

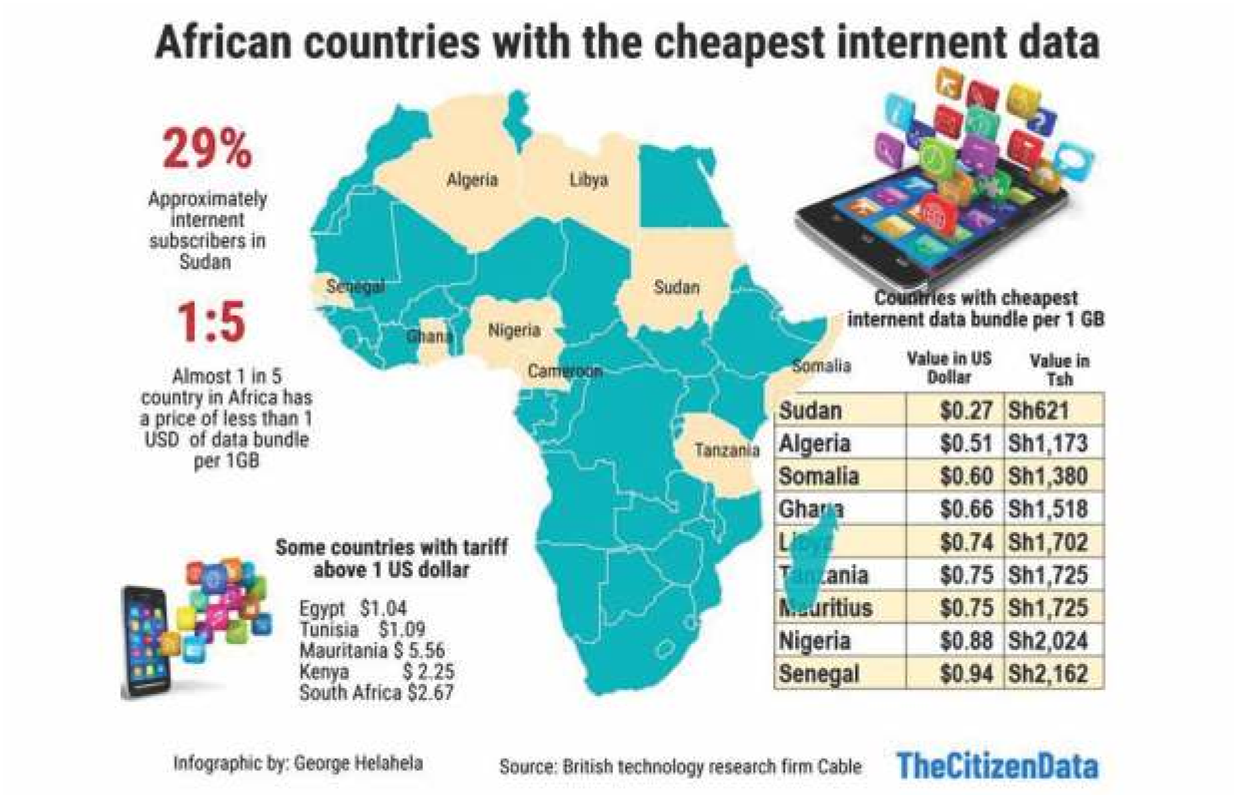

MATAMSHI YA CHUKI, TAARIFA POTOFU NA KASHFA YA JINAI

Mnamo mwaka wa 2021 nchini Tanzania, sauti huru zilidai kuwa serikali mara nyingi ilitumia habari za uwongo na matamshi ya chuki kama kisingizio cha kuzuia mashirika ya kiraia na wahusika wa kisiasa wa upinzani kusema au kupata habari maalum.[22] katika kesi hiyo namba 220/2018 ambapo hukumu yake ilitolewa tarehe 28 Oktoba 2021. Benard Membe alimshitaki Cyprian Musiba kwa madai ya kumtuhumu bila uthibitisho, wa kuhujumu juhudi za Rais Magufuli za kuwaletea wananchi maendeleo huku akidai kuwa moja ya mbinu ni katika kuelekea Uchaguzi Mkuu wa 2020 mapema. hatua za kumpitisha mgombea wa nafasi hiyo kuwakilisha Chama cha Mapinduzi (CCM).

21. https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/business/data-bundles-in-tanzania-cheapest-in-east-africa-3544188 (Accessed 11/3/2022)
22. Https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369118X.2021.1994623

Msiba ambaye alijieleza kuwa ni *'mwanaharakati huru'* anayedai kumtetea Rais mstaafu Dk John Pombe Magufuli pia alikuwa akitumia vyombo vyake kueleza kile alichodai kuwa kinafanywa na Serikali iliyopo madarakani. Membe alidai kuchafuliwa kupitia vyombo vya habari, hali iliyosababisha aliyekuwa Mhariri na watendaji wengine wa vyombo vya habari, *'Gazeti la Tanzanite'* kujumuishwa na Msiba katika kesi hiyo. Membe alikua Waziri wa Mambo ya Nje katika Serikali ya Awamu ya Tano chini ya Rais Mstaafu Jakaya Mrisho Kikwete, na kuwa Mgombea Urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika Uchaguzi Mkuu wa 2020, kwa tiketi ya Chama cha ACT Wazalendo. Katika kesi hiyo, Benard Membe anadai fidia ya shilingi bilioni 10 kutokana na jina lake kuchafuliwa kwa kile alichodai kuwa ni kashfa inayomkabili.[23]

KUTENGWA KWA KIDIJITALI NCHINI TANZANIA NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA BINADAMU

Nchini Tanzania, mgawanyiko wa kidijitali kati ya mijini na vijijini, kipato cha chini na kipato cha kati ni mkubwa. Hivi sasa nchi inakabiliwa na changamoto zifuatazo zinazosababisha kutengwa kwa kidijitali nchini. Hizi ni pamoja na changamoto za kukatwa kwa mtandao, muunganisho usio thabiti, kutopatikana na kutomudu bei ya maunzi na programu, kutomudu bei ya vifurushi vya mtandaoi na ujuzi wa kidijitali.

MIUNDOMBINU YA KIDIJITALI NA VIPAUMBELE VYA TEHAMA

Tanzania imeshuhudia uwekezaji mkubwa katika miundombinu ya nyuzi (fibre) katika miaka ya hivi karibuni. Mkongo wa Taifa wa TEHAMA (NICTBB) unaoungwa mkono na serikali sasa una urefu wa zaidi ya kilomita 7,500 katika mikoa na wilaya nchini kote, na Muungano wa Fiber Consortium (unaojumuisha Airtel, Tigo, Vodacom na Zantel)

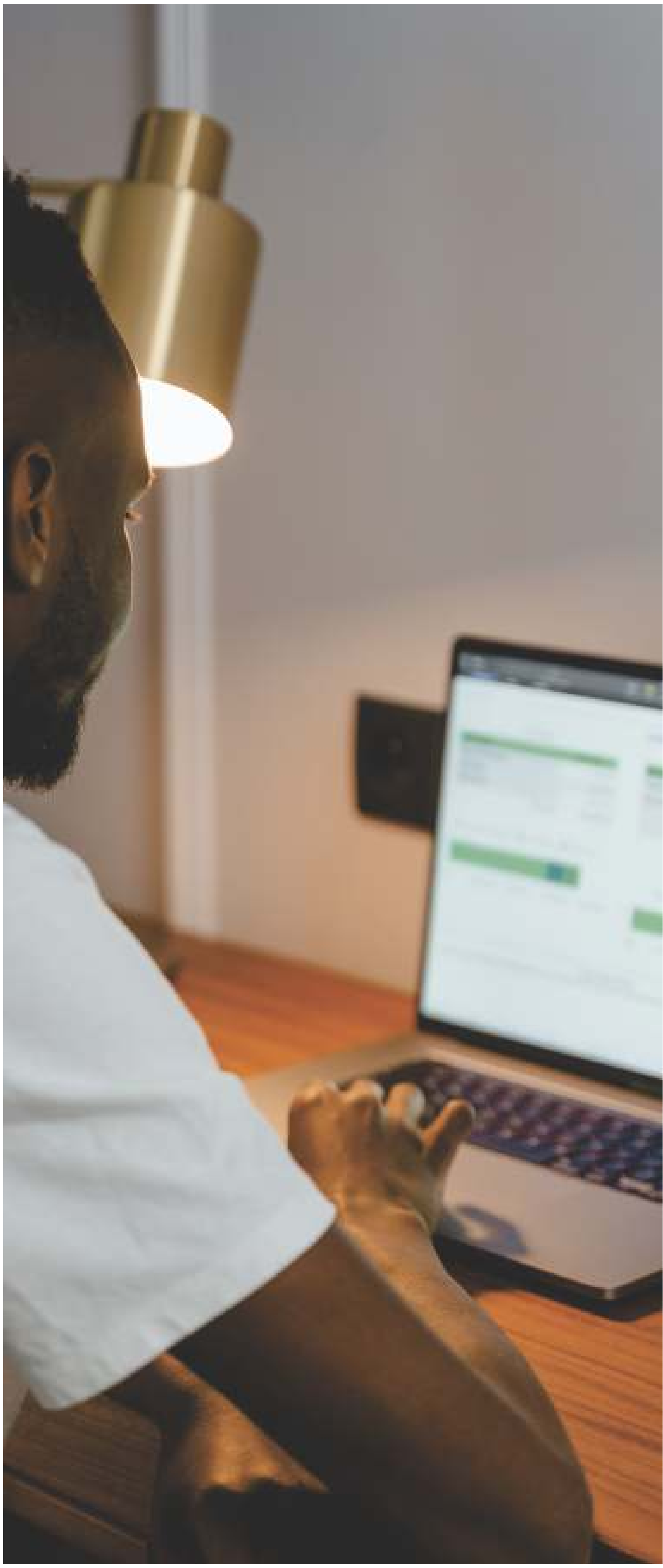

23. https://watetezi.co.tz/hukumu-kesi-ya-membe-kuwadai-fidia-ya-bilioni-10-msiba-na-wenzake-yasogezwa-mbele/ (Accessed 11/3/2022)

umejenga takriban kilomita 400 za metro fiber jijini Dar es Salaam. , Dodoma, Morogoro, Mwanza na Arusha, pamoja na zaidi ya kilomita 1,500 za uti wa mgongo unaounganisha miji mikuu ya Dar es Salaam, Dodoma, Arusha na Moshi. Hata hivyo, teknolojia ya simu imeibuka kuwa kichocheo kikuu cha mabadiliko ya kidijitali nchini. Teknolojia inawezesha muunganisho wa maili ya mwisho kwa watu wasio na ufikiaji wa miundombinu ya mtandao isiyobadilika, wakati urahisi na uwezo wa kumudu vifaa vya rununu, ikilinganishwa na vifaa vingine vya mawasiliano, huwezesha muunganisho wa kibinafsi kwa huduma za kidijitali. Mitandao ya rununu hufikia eneo pana, hivyo kuifanya yenye gharama nafuu zaidi ukilinganisha na teknolojia za laini maalum za kuunganisha maeneo ambayo hayajahudumiwa, huku kuongezeka kwa matumizi ya simu mahiri kunaruhusu watu wengi zaidi kutumia huduma za kidijitali za hali ya juu na zenye vipengele vingi.[24]

Pamoja na jitihada hizo, nchi bado inakabiliwa na changamoto kadhaa kuhusiana na miundombinu ya kidijitali ikiwa ni pamoja na uwekaji mdogo wa mawasiliano ya simu za mkononi katika maeneo ya vijijini, kutokuwa imara kwa mawasiliano na mtandaoi pamoja na uwepo wa umeme mdogo.

AKILI BANDIA NA MKAKATI WA KITAIFA

Msukumo wa kiteknolojia wa Tanzania kwenye Akili Bandia (AI) unazidi kuimarika, na nchi hiyo sasa imepiga hatua kwa kuwekeza, kama inavyothibitishwa na maabara iliyofunguliwa hivi karibuni jijini Dodoma. Mradi wa Sh1.8 bilioni wa fani mbalimbali wa *'Artificial Intelligence for Development of Africa's Anglophone research lab'* katika Chuo Kikuu cha Dodoma (Udom) kwa ushirikiano na Nelson Mandela African Institute of Science and Technology (NM-AIST) ni ushahidi wa wazi.[25] Maabara ya Akili Bandia (AI) ni kuruhusu Tanzania kutimiza lengo lake la kujenga na kufaidika na uchumi mzuri wa kidijitali huku pia ikibadilisha sekta ya viwanda nchini. Katika kuunga mkono Dira ya 2025, Hayati Rais Dk. John Pombe Magufuli alisisitiza wakati wa ufunguzi wa Mkutano wa 12 wa Bunge tarehe 13 Novemba 2020 haja ya kupanua wigo wa huduma ya Broadband hadi asilimia 80 ifikapo mwaka 2025. Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari alisema katika miaka 60 ya uhuru tasnia hiyo imekuwa ikiendelea, na kwa sasa ina magazeti na machapisho yaliyosajiliwa 270, Radio zaidi ya 200, Vituo vya Televisheni 48, Blogu 122, redio zaidi ya 20 za mtandaoni na televisheni zaidi ya 500 za mtandaoni.[26]

JINSIA NA TEHAMA

Tanzania kwa sasa inakabiliwa na changamoto isiyopingika na wasichana wachache katika fani ya TEHAMA. Hii inasababisha uhaba wa wanawake wa kuigwa ambao wamefanikiwa katika STEM (Sayansi, Teknolojia, Uhandisi na Hisabati) na TEHAMA.[27] Ingawa Sheria ya Uhalifu wa Mtandao inawalinda wanawake na wasichana dhidi ya unyanyasaji mtandaoni, picha za ngono kwa watoto na mashambulizi mengine ya mtandaoni, idadi ya wanawake wanaotumia majukwaa ya mtandaoni bado ni ndogo ikilinganishwa na wenzao wa kiume. Zaina Foundation hivi karibuni ilibainisha katika moja ya vikao vyake kuwa tatizo hili limezidi kuwa baya kiasi kwamba Wabunge wengi wanawake hawatumii mitandao ya kijamii ili kuepuka unyanyasaji wa mtandao. Akinukuu hotuba ya Mhe. Neema Lugangira (Mbunge), *"Kwa sasa tuna wabunge wanawake wapatao 143 – 145 katika Bunge la sasa, lakini wanaofanya kazi kwenye mitandao ya kijamii ni wabunge wanawake 12 -15 pekee."*[28]

24. GSMA Association (2019): Digital transformation in Tanzania. The role of mobile technology and impacts on development goals.
25. https://africa.ai4d.ai/blog/introducing-ai4d-africas-anglophone-multidisciplinary-research-lab/
26. https://habari.sokofind.com/2021/11/16/waziri-ashatu-aelezea-mafanikio-ya-wizara-ya-habarimawasiliano-na-teknolojia-ya-habari-tangu-uhuru/ (Accessed 11/3/2022)
27. https://news.itu.int/bridging-the-stem-and-ict-gender-gap-in-tanzania/ (Accessed 23/2/2022)
28. This is a direct quote during her speech tendered during the US department on Democracy, Human Rights and Labour in short referred to as DRL Policy Shaping Workshop which was held in February 2022.

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Haki ya uhuru wa kujieleza nchini Tanzania ilikiukwa mara kwa mara mwaka wa 2021. Unyanyasaji wa kijinsia mtandaoni, kusimamishwa kwa vyombo vya habari, vitisho na kukamatwa kwa watumiaji wa mtandao na udakuzi wa serikali bado ni masuala tete. Sheria ya ulinzi wa data bado haijatungwa nchini Tanzania ingawa serikali kupitia kwa Waziri wake wa Habari, Mawasiliano na Teknolojia imeahidi kuwa mchakato wa utungaji wa sheria bado unaendelea. Hata hivyo, pamoja na hali hiyo, mipango mbalimbali ya serikali katika kukuza na kulinda haki za kidijitali nchini ni muhimu kama vile kuongeza uelewa wa wananchi na kurejesha vyombo vya habari vilivyokuwa vimesimamishwa (Kwanza TV, Mwanahalisi).

Kwa kuzingatia masuala yaliyojitokeza katika ripoti hii, kuna haja ya mambo yafuatayo:

- Kuwe na uanzishwaji wa umoja wa kitaifa wa asasi za kiraia utakaotetea mapitio na marekebisho ya Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Kanuni za Maudhui ya Mtandaoni za mwaka 2020, Sheria ya Huduma ya Vyombo vya Habari namba 12 ya mwaka 2016 na Sheria ya Uhalifu wa Mtandao namba 14 ya mwaka 2015), n.k Muungano huu unapaswa kulazimisha maslahi ya wananchi katika suala la maamuzi na uwajibikaji.
- Asasi za kiraia zimehimizwa kuandaa mpango mkakati wa jinsi ya kutetea haki za kidijitali na nafasi ya kiraia nchini Tanzania.
- Mashirika ya kutetea haki za kidijitali yanapaswa kuunda majukwaa na majukwaa zaidi ambayo yatatoa elimu zaidi ya kidijitali na ufahamu kwa Watanzania. Yanapaswa kuzingatia zaidi kuongeza uelewa katika maeneo ya vijijini na kuwapa uwezo viongozi wa serikali (sera na wabunge).
- Serikali kupitia Wizara zake zinazowajibika inapaswa kufanya kazi pamoja na washikadau katika kutunga sheria ya faragha ya data.
- Serikali inapaswa kuhakikisha mazingira salama na wezeshi yataimarisha na kuwahamasisha wasichana na wanawake wachanga kujihusisha na masomo ya TEHAMA na matumizi ya majukwaa ya mtandaoni.
- Serikali inapaswa kufikiria upya ada ya leseni kwa watumiaji wa mtandaoni kuwa ya kuridhisha ili kuruhusu watu wa kipato cha chini kufurahia uhuru na haki zao kwenye mifumo ya mtandaoni.
- Kampuni za mawasiliano zinazotoa huduma za intaneti zinapaswa kupunguza gharama ya vifurushi vya mtandaoi kwa watumiaji wa mwisho.

Londa 2021 inapanua ripoti ya mwaka jana na matokeo kutoka kwa nchi 22 zinazochunguza mada za faragha, uhuru wa kujieleza, ufikiaji wa habari, mgawanyiko na kutengwa, mabadiliko ya kidijitali, uwezo wa kumudu bei, jinsia na mengine ndani ya mifumo iliyopo ya sheria na dhidi ya msingi wa mgawanyiko wa dijitali unaoongezeka. Toleo hili linanasa mapengo na kutoa mapendekezo ili kufikia Afrika iliyojumuishwa kidijitali na inayoheshimu haki.

PARADIGM INITIATIVE

Paradigm Initiative
374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria
Email: media@paradigmhq.org
www.paradigmhq.org
@ParadigmHQ